

TRIANON ÉS A MAGYAR FELSŐOKTATÁS

4. KÖTET

A VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség 2020. március 10-én a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltárban rendezett konferenciájának előadásai

Szerkesztette és lektorálta: Ujváry Gábor
A mutatókat összeállította: Kocsis Annamária

Magyar Napló
Budapest, 2021

Tartalom

Varga Tamás: Az amerikai elitegyetemek felvételi rendszerének megváltozása a huszadik század elején	7
Joó András: Az első világháború hatásai az európai egyetemekre – körkép és példák	25
Osváth Zsolt: Intézményes diákvédelem a Ferenc József Tudományegyetemen Kolozsvártól Szegedig	45
Ligeti Dávid: Trianon hatása és a numerus clausus a pécsi Erzsébet Tudományegyetem tanácsülési jegyzőkönyvei tükrében	77
Tóth Marcell: A revíziós tüntetések és a szegedi hallgatók	95
Király Sándor: A debreceni m. kir. Tisza István Tudomány-egyetem jog- és államtudományi karán tandíjmentességben részesülő hallgatók társadalmi, felekezeti és regionális megoszlása az 1914 és 1948 közötti származási ívek alapján	109
Dévavári Zoltán: Statisztikai adatok a budapesti Jogi Kar hallgatóiról (1919–1928).	167
Vajda Tamás: A szegedi jogász- és bölcsészhallgatók származási helyei 1920 és 1929 között	187
Lengvári István: Az Erzsébet Tudományegyetem orvostanhallgatóinak társadalmi összetétele az 1920-as években	219
Kissné Bognár Krisztina: Adatok a Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Mezőgazdasági Osztálya hallgatóinak társadalmi helyzetéről	231
Hamerli Petra: Magyar hallgatók a Bolognai Egyetemen a két világháború között	249

Bertalan Péter: A Csburgói Magyar Királyi Állami Tanítóképző-Intézet az első világháború és Trianon szorításában	275
Orosz László: Sváb egyetemisták hallgatói mozgalma az I. világháború után	297
Kiss József Mihály: A Pázmány Péter Tudományegyetem felvidéki birtokai visszaszerzéséért indított perek	315
Zeman Ferenc: A Turul Szövetség hódmezővásárhelyi „fiókjának” tevékenysége, 1925–1944	323
Tasiné Csúcs Ildikó: Az egyetemi és főiskolai ifjúsági szervezetek irányításának törvényi megváltozása Szent-Györgyi Albert szegedi rektori működésének hatására	335
Batalka Krisztina: Egy építészmérnök életútja Trianontól a MEZŐTERV-ig . . .	351
Névmutató	
Helynévmutató	

SVÁB EGYETEMISTÁK HALLGATÓI MOZGALMA AZ I. VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Jelen tanulmány a hazai sváb egyetemisták hallgatói mozgalmának 1918 utáni szakaszáról voltaképp folytatása a konferenciafolyamunk előző állomásán elhangzott referátumnak, mely ugyanezt a kérdéskört az I. világháborút megelőző időszakban tárgyalta.¹ Témánk kapcsán feltétlenül rögzíteni szükséges, hogy érdemi kontinuitást kell látnunk a németajkú egyetemisták Trianon előtti és utáni tevékenysége, céljai és motivációi között.

A hazai német nemzetiségi mozgalom elindítója a XIX. század legvégére ismerték fel, hogy a népiségi harc elengedhetetlen előfeltétele egy céltudatos és elkötelezett fiatal értelmiségi réteg kitermelése. E fiatalok összegyűjtésére és hatalmas energiáik kanalizálására került sor 1899-ben, amikor a bécsi egyetemen megszerveződött „a magyar korona országaiból származó német főiskolások egyesülete” (Vereinigung deutscher Hochschüler aus den Ländern der ungarischen Krone). E szervezet mind a látványos és tudatosan provokatív ceremóniái, illetve évfordulós megemlékezései, mind pedig a hatóságok szeméi előtt gondosan rejtett (ám igen hatékony) népiséggalpolitikai propagandája és egyéb háttérmunkája révén a hazai németek felgyorsult asszimilációjának megállítására, az önvédelmi reflexek és a szunnyadó népi öntudat felszítására törekedett.

E „nagymagyarországi” hallgatói előd-egyesület léte és tevékenysége kulturális, ugyanakkor politikai tekintetben is nagy fontossággal bírt. Ám még nagyobb volt a jövőbe mutató hatása. A népi öntudatukban mindaddig visszamaradott magyarországi svábok e fiatal értelmiségi rétege közösséggé formálódott, valódi szellemi elitévé vált, felismerte a maga felelősségét, és beleszólást követelt népe sorsának alakításába.

*

¹ OROSZ László: A hazai sváb egyetemisták hallgatói mozgalmának kérdéséhez. Az első világháborút megelőző időszak. In: *Trianon és a magyar felsőoktatás III.* Szerk. UJVÁRY Gábor. Budapest, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár–Magyar Napló, 2020. 43–70.

1918 őszén, az összeomlás időszakában a történeti országterület németajkú egyetemistái előtt (is) új típusú problémák tornyosultak. Immáron nem csupán a nemzeti mozgalmuk kiépülését gátló különféle tényezők (köztük a magyar nacionalizmus) elleni harcra kellett koncentrálniuk, hanem egész tevékenységük szélesebb kontextusba helyeződött át: a wilsoni önrendelkezés gondolata, az autonómia iránti igény, a magyar állam integritásának kérdése, illetve az utódállamok között szétosztásra kerülő német településtömbök jövője foglalkoztatta őket. A napi politika szintjén mindez úgy csapódott le, hogy döntés elé kényszerültek, vajon az erdélyi szász Rudolf Brandsch² féle autonomista vagy pedig a bácskai sváb Jakob Bleyer³ vezette integritásvédő központi német néptanács irányvonalához kívának-e csatlakozni. E kérdés (és a nyomában felsejlő jövőkép) volt az, ami megosztotta a hazai német egyetemistákat.

A német népiséget öntudatosan felvállaló nagyobbik részük (híven bécsi mentoraik, Edmund Steinacker⁴ és Adam Müller-Guttenbrunn⁵ harcos irányvonalához)

² Rudolf Brandsch (Medgyes, 1880–Doftana börtön, 1953), „deutschnational” irányvonalú erdélyi szász politikus, parlamenti képviselő (Budapesten, majd Bukarestben), Nicolae Iorga kormányának nemzetiségügyi államtitkára, a „Verband der Deutschen in Großrumänien” elnöke, a nemzetközi kisebbségvédelem befolyásos személyisége: 1922–1931 között elnöke a saját (és az észtországi német Ewald Ammende) kezdeményezésére létesült Európai Német Népcsoportok Szövetségének, valamint elnökségi tagja az 1925-ben alakult Európai Szervezett Nemzeti Kisebbségek Kongresszusának. Pályafutásához ld. KESSLER, Karl: *Rudolf Brandsch. Ein südstdeutscher Volksmann*. München, Südstdeutsches Kulturwerk, 1969. – SCHÖDL, Günther: Rudolf Brandsch und die „südstdeutsche” Minderheitenpolitik. *Südstdeutsches Archiv*, 19/20 (1976/77). 121–143.

³ Jakob Bleyer (Dunacséb, 1874–Budapest, 1933), germanista, irodalomtörténész, a budapesti tudományegyetem professzora, „nemzetiségügyi” miniszter, a csonkaországi német mozgalom vezéralakja. Munkásságához (magyar nyelvű életrajzi monográfia híján) ld. SCHWIND, Hedwig: *Jakob Bleyer. Ein Vorkämpfer und Erwecker des ungarländischen Deutschtums*. München, Südstdeutsches Kulturwerk, 1960. [A továbbiakban: SCHWIND, 1960. A munka kiadásánál jóval korábban, még 1937-ben született – O. L.] – FAIA Márta: *Jakob Bleyer, politischer Vertreter der deutschen Minderheit in Ungarn 1917–1933*. Freiburg i.Br., k.n., 1991. – Legújabbán GRÓSZ András: *A deutschungar Bleyer Jakob, különös tekintettel a katolikus egyházhoz fűződő kapcsolatára (1920–1933)*. PhD-értekezés, ELTE Budapest, 2014.

⁴ Edmund Steinacker (Debrecen, 1839–Klosterneuburg, 1929), pángermán kapcsolatai miatt Magyarországról emigrációba kényszerült újságíró, mérnök, gazdasági szakember, 1875-től a magyar országgyűlésbe két erdélyi szász kerületből négyszer is megválasztott képviselő, a századforduló idején politikai/szervezési tekintetben a hazai német mozgalom szürke eminenciása, Ferenc Ferdinánd trónörökös legbelsőbb körének tagja. Munkásságához ld. MADARAS Éva: Die Tätigkeiten Edmund Steinackers zur Hebung des nationalen Selbstbewußtseins des ungarländischen Deutschtums im letzten Drittel des 19. Jahrhunderts. *Acta Universitatis Debreceniensis, Series historica*, 3 (1964). 111–140. – TOKODY Gyula: Edmund és Harold Steinacker a német Südstforschungban. *Századok*, 131 (1997). 677–722.

⁵ Adam Müller-Guttenbrunn (Temeshidegkút [Guttenbrunn], 1852–Wien, 1923), bánati sváb származású író, számos, a sváb népi öntudat felélesztésében nagy szerepet játszó történelmi regény alkotója, az elmagyarosodási tendencia kérlelhetetlen ellenfele. Munkásságához ld. ROGL, Ludwig:

nem meglepő módon Brandsch irányzatához csatlakozott. Bizonyítja ezt, hogy az 1918 novemberében megalakult Magyarországi Német Néptanács⁶ alapítói közt ott találjuk a „Landsmannschaft der Schwäbischen Hochschulern”, illetve a „Bund siebenbürgisch-sächsischer Hochschulern” nevű diákszervezeteket is,⁷ amelyek minden bizonnyal a már megismert, 1899-ben Bécsben létrejött német hallgatói egyesület leágazásai voltak. Ám hogy ne legyen ilyen egyértelmű a németajkú diákság magatartása, tudomásunk van egy „Vereinigung Ostdeutscher Hochschulern” nevű hallgatói szerveződésről is [az *Ostdeutsch* itt a Lajtán inneni birodalomfél németajkú lakóira vonatkozott – O. L.], amely viszont Bleyer főlvállaltan magyarbarát, patrióta táborához, az ún. Németmagyar Néptanácshoz⁸ próbált közeledni. Ennek vezetője, a bánáti származású Thomas Schön,⁹ aki a későbbiekben Bleyer „egyik leghívebb

---

Der Anteil Adam Müller-Gutenbrunn am völkischen Erwachen des Donauschwabentums. Brunn–München–Wien, Callwey, 1943. – WERESCH, Hans: *Adam Müller-Gutenbrunn. Sein Leben, Denken und Schaffen. I–II.* Freiburg i. Br., [szerzői magánkiadás], 1975.

⁶ „Deutscher Volksrat für Ungarn”: 1918. november 10-én, Budapesten, a német összetartozás eszméjétől és az autonómia-gondolattól áthatott körök 140 delegáltja által létrehozott központi német néptanács. Tagjai az erdélyi szászok vezető testületéből (ez épp másnap fog „Deutsch-sächsischer Nationalrat”-tá alakulni), valamint a század elején alldeutsch befolyással a Délvidéken megszűlő „Ungarländische Deutsche Volkspartei”, illetve a szászok és a bánáti svábok gazdasági összefogását célzó verseci „Deutscher Bauernbund” szellemi holdudvarából, továbbá a népközösségi gondolat által megérintett délvidéki sváb és erdélyi szász főiskolások szervezeteiből, és a baloldal soraiból, a szociáldemokrata párt német tagozatából kerültek ki. A magyar állami keretekhez és a területi integritáshoz ragaszkodás kapcsán különösen beszédes a néptanács által megfogalmazott nyilatkozat szövegébe becsempészett tagmondat („ameddig az lehetséges”). Vö. Megalakult a magyarországi német néptanács. *Pesti Hírlap*, 1918. november 12. 3. – Gründung eines Deutschen Volksrates für Ungarn. *Pester Lloyd. Morgenblatt*, 1918. november 12. 3.

⁷ SCHWIND, 1960. 61. – A korabeli sajtó is beszámolt a németajkú diákság politikai aktivizálódásáról, a *Pesti Hírlap* főntebb hivatkozott tudósítása szerint a Brandsch-féle néptanács alakuló ülésén „a szász és sváb főiskolai hallgatók képviselői” is felszólaltak, annak irányító testületébe pedig „2 képviselőt küldtek”.

⁸ „Deutschungarischer Volksrat” vagy „Deutsch-Ungarischer Volksrat”, máshol „Volksrat der Deutschungarn”: a fontosabb Kárpát-medencei német településterületeken megalakult német néptanácsok összefogásának céljával 1918. november 1-jén Bleyer Jakab és elvbarátai által Budapesten létrehozott központi német néptanács. Az alakuló ülésen elfogadott nyilatkozatuk 1. pontja leszögezi: „Minden áron és minden körülmények között ragaszkodunk Magyarország területi integritásához.” Bleyer néptanácsa társadalmilag a németajkú klérus, illetve az általa befolyásolt paraszti tömegek, míg földrajzilag a dél-dunántúli „Schwäbische Türkei”, a Bácska-Bánát és a hagyományosan magyarbarát szepesi szászok közegeiben tudott megkapaszkodni. Vö. A magyarországi németek hűsége. *Budapesti Hírlap*, 1918. november 2. 9. – Gründung eines Volksrates der Deutschungarn. *Neue Post*, 1918. november 3. 2.

⁹ Thomas Georg Schön [Schoen] (Máriafölde, Torontál vm., 1894–Deißlingen, 1994), orvos. Budapesti egyetemi éveit alatt – még az I. világháború előtt – néhány német öntudatú társával „Erzschwaben” néven asztaltársaságot szervez, ám frontszolgálat után már a Bleyer felé orientálódó német hallgatói tömörülés feje. 1920-ban még a magyar fővárosban szerzi meg orvosi diplomáját, majd egy berlini

és legkedvesebb munkatársa” lesz, 1918. december 14-én felhívást intézett az egymással rivalizáló mindkét német néptanácsához a német kisebbség alsó-, közép- és felsőfokú iskoláztatásának előmozdítását igényelve.¹⁰ Épp e voltaképp mérsékeltnek nevezhető követelés, illetve az állam egységét veszélyeztető radikális autonómia-gondolatoktól való távolságtartás keltette föl Bleyer figyelmét, s ösztönözte őt arra, hogy e diákszervezet irányába kapcsolatokat kiépítve politikailag hasznosítsa az egyetemi ifjúság aktivizálódását.¹¹ Másfelől égető szüksége is volt Bleyernek arra, hogy egyre szűkülő bázisát¹² velük bővíthesse. Nemcsak a megszállás alá került és elszakított országrészek német lakossága körében fogyatkozott ugyanis látványosan a status quo változása folytán anakronisztikussá váló integritáspárti német tábor, de intellektuális is mindinkább egyedül maradt és – a letűnt állam kereteihez ragaszkodva – egyre magányosabb utóvédharcot folytatott Bleyer, aki e hónapokra visszaemlékezve később önmagát is egy „tisztikar nélküli hadvezér”-ként jellemezte, utalván ezzel az őt támogató értelmiségi réteg hiányára.¹³

---

tanulmányút után 1922-ben hazatér (Romániához került) szülőfalujába, ahol 1944-ig praktizál, s mellette a *Banater Deutsche Kulturhefte* munkatársa. A II. világháború után börtön és kényszerszolgálat (a Bărăgan puszta) egyaránt kijut neki, majd a 60-as években családjával az NSZK-ban telepszik le. Vö. PETRI, Anton Peter: *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums*. Marquartstein, Th. Breit, 1992. 1742–1743.

¹⁰ TAFFERNER, Anton: Ungarndeutsche Studentenvereinigungen unter Jakob Bleyer. Erster Teil bis zum Jahre 1932. *Archiv der Suevia Pannonica*, 3 (1966). 39–50, 40–41. (A továbbiakban: TAFFERNER, 1966.)

¹¹ SCHWIND, 1960. 63. – Bleyernek néptanácsa 1919. január 20-i ülésén elmondott, a lelkes német egyetemistákat a politikai küzdelmekbe bevonni szorgalmazó (jegyzőkönyvből rögzített) szavaira – továbbá Schön december 14-i levelére is – az időközben sajnálatos mód elkallódott, alighanem a II. világháború során megsemmisült Bleyer-hagyaték alapján hivatkozik Hedwig Schwind még a 30-as években született disszertációja.

¹² A Bleyer-féle, a területi sérthetlenség elvét valló központi német néptanács minden megszállás alá került országrészben törvényszerűen veszített bázisából és befolyásából. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy e kényszerű, a külső tényezők által predesztinált feltartóztathatatlan tömegbázis-csökkenés mellett a Bleyer-irányzat lehetőségeit és befolyását önnön ideológiai merevsége is erodálta, nevezetesen az, hogy már létrejöttkor épp maga szűkítette le saját táborát. A kibékíthetetlen ideológiai szembenállás okán a nemkívánatos politikai irányzatokat és közösségeket, így a Királyhágón túli szászokat, a „deutschnational” köröket és a hozzájuk bekötött egyetemi ifjúságot, a forradalmi „progressziót”, azaz a polgári radikálisokat és a szociáldemokratákat (ezáltal a kimondottan erős német baloldal erőit) eleve leválasztotta magáról. Ám még az amúgy magyarbarát, viszont jórészt protestáns szepesi szászok körében is egyre nehezebb volt fenntartani a Bleyer-irányzat egyoldalúan katolikus politikai prioritásait. Ezek az erők aztán törvényszerűen mind Brandsch néptanácsa körül gyülekeztek.

¹³ A hasonlat egy Harold Steinackerrel (Edmund Steinacker fiával) 1931-ben folytatott beszélgetése során hangzott el, amit az innsbrucki professzor a 30-as évek végén idézett fel a doktori értekezését Bleyerről készítő Hedwig Schwindnek. Vö. SCHWIND, 1960. 108. – Hasonlóan nyilatkozott Bleyer

A csonkaországi német egyetemisták önszerveződését személyesen átélő, majd pár év elteltével már a német mozgalom szellemi elitjévé váló ifjú generáció nem egy tagja említi évtizedekkel később publikált visszatekintésében – egyebek közt Kaspar Nederecker, Martin Steer, Stefan Steyer, Matthias Annabring, Anton Tafferner –, hogy 1918 őszen a főntebb említettekén túl is léteztek hazai német hallgatói egyesületek. Bizonyosan működött ekkor egy „Longobardia” nevű, szűk körű és exkluzív társaság, mely azonban nem a hazai viszonyokból nőtt ki, hanem egy itthon igazából gyökértelen, a régi németországi egyetemi korporációk és „Burschenschaft”-ok mintájára importálni kívánt szerveződés volt. Összejöveteleik helyszíne főt volt a budai várban, a belügyminisztériummal szemközt fekvő Fischle vendéglőben,¹⁴ melynek tulajdonosa így támogatta e kicsiny hallgatói kört, ahol egyébként saját (vegyésznek tanuló) fia is aktívan tevékenykedett. Az alig tucatnyi tag többségének még a neve is fennmaradt,¹⁵ ami azonban aligha bír információs értékkel, tekintve hogy a közéletben nem vettek részt és politikailag inaktívak maradtak, úgyhogy a rájuk visszaemlékezők szerint tradíciók nélküli „vérszegény árnyéklét”¹⁶ után múltak ki a húszas évek közepére.¹⁷

Szintén létezett már 1918 őszen a „Gothia” nevű német hallgatói egyesület. A névválasztás, csakúgy mint a „Longobardia” esetében, a népvándorlás korában a Kárpát-medence területén kimutatható germán jelenletre, ily módon pedig a magyarokénál is régebbi gyökerekre kívánt utalni. Ám szemben a „Longobardia” politikai passzivitásával, a „Gothia” kimondottan felkarolni igyekezett a hazai németiség nemzeti törekvéseit.¹⁸ Aligha véletlen, hogy egyesek Rudolf Brandschot gyanítják a „Gothia” megalakulása mögött,¹⁹ amit igazolni látszik, hogy szinte egyszerre keletkezett a szász és a sváb érdekeket közös „gesamtungarländisch-deutsch” platformon egyeztetni kívánó

---

a már említett Thomas Schönnnek írott 1924. május 12-i levelében is: „Vezetői kvalitásokkal rendelkezők tekintetében szegények vagyunk, olyannyira, hogy jóformán egyedül vagyok.” Uo. 170.

¹⁴ Budapest I., Országház utca 17. – A székhely lokalizálásában segítségünkre van a hazai német mozgalom sajtója, melyből megtudhatjuk, hogy az „akademische Burschenschaft »Longobardia«” az 1923/24-es tanév őszi szemeszterének nyitányaképp 1923. szeptember 27-én „konvent”-et tartott, ahol az egyesület vezető testülete (nevekkel – O. L.) tagtoborzásról határozott, a jelentkezőket erre a címre irányítva. Vö. Aus der Studentenschaft. *Sonntagsblatt*, 1923. október 14. 5.

¹⁵ Hans Fischle, Hans Kungel, Richard Waller, Wilhelm, Reisner, Viktor Schäffer, a „három Mayerfivér”. Vö. ANNABRING, Matthias: Suevia-Budapest. (Aus den Memoiren.) *Archiv der Suevia Pannonica*, 1 (1964). 51–59, 52. (A továbbiakban: ANNABRING, 1964.)

¹⁶ Uo.

¹⁷ „1925-ben már nem hallunk a Longobardiáról. Úgy tűnik, ebben az évben a legnagyobb csöndben fölslózt [..].” Vö. TAFFERNER, 1966. 48.

¹⁸ „A célkitűzést illető különbségben keresendő az ok, miért nem akadt egyetlen egy sem a budapesti Langobardiások közül, aki politikai tekintetben föllépett volna, szemben a »Gothiával« [..], amely egész sor ismert nevet tud fölvonultatni.” ANNABRING, 1964. 53.

¹⁹ TAFFERNER, Anton: Ein „Goldenes” Buch der Donauschwaben von anno 1918. *Donauschwäbische Briefe*, 1960/1. 20–22, 21. (A továbbiakban: TAFFERNER, 1960.)

Brandsch néptanácsával,²⁰ valamint az is, hogy tagjai közt nem egy, később nagy befolyású erdélyi szász személyiséget találunk.²¹ Az 1919. januári medgyesi nyilatkozat²² (s nyomában Brandsch és a szász lobbí Romániába távozása) után a nemzeti közösségük sorsáért aggódó német egyetemisták a tekintélyes és immár politikai ellenpólus nélkül maradt Bleyer köré gyűltek, aki cserébe féltő szeretettel és gondoskodással – mintegy atyai szerepkörben – karolta fel őket.²³

Közben azonban a világ nagyot fordult. Bleyer a Monarchia végóráiban és az 1918/19-es forradalmi időszakban nemzetiségi vezetőként tanúsított – egyértelműen magyarbarát, patrióta és integritásvédő – attitűdje révén megszerzett politikai tőkét alig két év alatt elveszítette. Az országvesztés miatt sokkolt sovíniszta közvélemény az első négy ellenforradalmi kormány nemzetiségügyi minisztereként tevékenykedő Bleyeren és a „csonka” országban lényegében egyedüliként megmaradt német nemzetiségen vezette le minden felgyülemlett sérelmét és indulatát. 1920 decemberében a még mindig nyitott burgenlandi kérdésben folytatott ausztriai tárgyalásából Bleyer arra érkezett haza, hogy Teleki átalakított kormányából kihagyták, azaz gyakorlatilag menesztették, magát a minisztériumot pedig az 1921. októberi velencei egyezményt és a szóban forgó terület átadását követően (1922 februárjában) végleg felszámolták.²⁴

²⁰ Két héttel annak megalakulása után, november legvégén.

²¹ Pl. a romániai Német Párt parlamenti frakcióvezetőjét, Hans Otto Rothot (1890–1953), vagy épp Otto Folberth (1896–1991) történész-publicistát. – A harmincas évek közepén, amikor a „Suevia” diákegyesület a Kálvin tér közeli Ráday utcából a Duna parti Molnár utcába költözött, Anton Tafferner még látta a „Gothia” tagságáról vezetett hatalmas, díszes, bőrkötéses kötet, az ún. Aranykönyv 1918/19 és 1920/21 közötti bejegyzéseit (benne az említett erdélyi szász egyetemisták adataival), valamint az egyesület „Vivat! Crescat! Floreat! Gothia!” felirattal és „29. Nov. 1918” dátummal ellátott körpecsétjét (vö. TAFFERNER, 1960. 20–21. – Uő. 1966. 39–40.), melyek aztán a II. világháború folyamán megsemmisültek.

²² A kérdés kapcsán részletesebben ld. OROSZ László: Az erdélyi szászok csatlakozása Nagy-Romániához: Medgyes, 1919. január 8. In: *A trianoni békediktátum története hét kötetben. II/1. köt.* Főszerk. GULYÁS László. Szeged, Egyesület Közép-Európa Kutatására, [várhatóan: 2022.]

²³ A „gothiás” diákok törzshelye, amint erre az egykori tagok kedélyesen visszaemlékeznek, a Centrál Kávéház volt, a Ferenciek terénél, szemben az Egyetemi Könyvtárral. Vö. STEER, Martin: *Erinnerungen an Univ.-Prof. Dr. Jakob Bleyer. Die ersten Zeiten des Kampfes um die Muttersprache.* *Archiv der Suevia Pannonica*, 10 (1981). 9–12, 10. (A továbbiakban: STEER, 1981.)

²⁴ A témához részletesebben BELLÉR Béla: *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása.* Budapest, Akadémiai, 1975. – TILKOVSKY Loránt: *Nemzetiségi politika Magyarországon a 20. században.* Csokonai, Debrecen, 1998. 39–43. – VITÁRI Zsolt: Új kisebbségpolitika ellenérzésekkel? Etropolitikai irányváltások Magyarországon 1918 és 1920 között. In: *Sed intelligere. Tanulmányok a 65 éves Gyarmati György tiszteletére.* Szerk. SLACHTA Krisztina–BÁNKUTI Gábor–VONYÓ József. Pécs, Kronosz, 2016. 181–199. – EILER Ferenc: Magyarország nemzetiségpolitikája (1918–1989). In: *A magyarországi németek elmúlt 100 éve. Nemzetiségpolitika és helyi közösségek.* Szerk. EILER Ferenc–TÓTH Ágnes. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont–Argumentum, 2020. 11–46, 16–18.

A területi kérdések rendeződésével a német kisebbség propagandacélú felhasználásának stratégiája (és ebből adódóan respektálásának kényszere is) végképp megszűnt. E csapásokat további politikai kudarcok követték, például az, hogy az 1922-es választásokon egyetlen Bleyer-irányvonalú jelölt sem jutott be a parlamentbe (sőt ő maga is kibukott), pedig az 1920-as választásokon még kilenc képviselői helyet szerzett Bleyer keresztény, patrióta tömörülése („Christlich-Deutschungarische Integritätspartei”). Mindezek a kudarcok, a sovíniszta közhangulat, a fokozódó asszimilációs nyomás, és a nemzetiségi önvédelem sikertelen kísérlete lényegében előkészítette az utat a radikális politikai elmozdulásához a hazai német kisebbségen belül.

A nagypolitika kedvezőtlen folyamatai a „Gothia” egyesület tevékenységében is lecsapódtak. Az egyik tag, Kaspar Niederecker²⁵ orvostanhallgató visszaemlékezéséből tudjuk, hogy 1919. augusztus 31-én a tudományegyetem aulájában a tanári kar (köztük Bleyer) és a hallgatóság közös részvételével nagyszabású rendezvény zajlott – egyfelől „a kommunizmus végét” ünnepeelve, másfelől az ország tervbe vett szétszabdálása ellen tiltakozva –, ahol az orvosi kar hallgatóinak nevében épp Niederecker szónokolt (ezzel felhívva magára Bleyer figyelmét), s arról biztosította a hallgatóságot, hogy magyar testvéreikhez hasonlóan a svábok is a haza megvédéséért szállnak síkra, ahogyan tették azt 1848-ban is.²⁶ Ám az ekkor még látványos összeborulás után nem sokkal

²⁵ Kaspar Niederecker (Tarján, 1894–Aichach, 1969), orvos, ortopédiai szaktanulmányok szerzője. Pécssett, majd a budapesti irgalmasrendi közkórházban praktizál, és a Volksbund Bleyer Jakab Gimnáziumának iskolaorvosa. A II. világháború után a würzburgi egyetem ortopédiai tanszékének tanára, 1946–1962 között az egyetemi klinika vezetője, 1959-ben a „Deutsche Gesellschaft für Orthopädie und orthopädische Chirurgie” elnöke.

²⁶ Auszüge aus der Festansprache am ersten Stiftungsfest der Suevia-Pannonica den 30. 4. 1961 in Heidelberg von Univ.-Prof. Dr. med. Kaspar NIEDERECKER. *Archiv der Suevia Pannonica*, 1 (1964). 60–64, 61. (A továbbiakban: NIEDERECKER, 1964.) – A történelmi sorsközösséget hangsúlyozó szónokok kedvelt toposza volt a derék és dolgos sváb parasztok (az erdélyi szászok olykor kimondottan ellenséges magatartásának kontrasztjaként bemutatható) hűsége és patriotizmusa, a Benedek Elek és Szekfű Gyula tollán felmagasztosult „Schittenhelm Edék” példája, vagy épp a már emigrációban élő Kossuth egyik levele nyomán elterjedt anekdota Damjanich cibakházi szemléléről, amikor is a katonához intézett kérdésre, hogy ők svábok-e, az a válasz érkezett: „Igenis, méltóságos tábornok úr, mi svábok vagyunk, de magyar svábok!” – Az 1919. augusztusi rendezvényről egyik társa is megemlékezik, hozzátéve, hogy a „sváb hallgatók e kicsiny csoportja” ekkor nyert bebocsátást Bleyer közvetlen közelébe, s így valóban ők lettek „Dr. Bleyer első aktív csoportja”. Ettől kezdve minden reggel Bleyer lakásán találkoztak, röviden „megbeszélni a munkatervet”. Feladatuk volt felkeresni a Budai-hegyvidék sváb falvait, ott felvilágosító munkát végezni, s helyi csoportokat, egész szervezetelet kiépíteni. Némelyik szombaton akár 3–4 rendezvényt, nagygyűlést is lebonyolítottak (elfoglaltságai függvényében ezek egy részén maga Bleyer is részt vett), s mindig hatalmas lelkesedéssel fogadták, majd megvendégelték őket. Ily módon az egyetemisták aktív közreműködésével gyökeresedett meg az egyszerű vidéki nép körében Bleyer nimbusza, s lett széles néprétegek szemében „a sváb nép atyja”. Vö. STEER, 1981. 10–11.

a hazai németeket is utolérte a „hazaáruló” bélyeg, mégpedig, Niederecker szavaival, épp a „hypernational” érzületű magyar egyetemi ifjúság részéről.²⁷ Mindez persze csak erősítette a német népiségük iránti elkötelezettséget a „Gothia” tagjaiban, akik távozó szász társaik mellett túlnyomórészt mégiscsak sváb közegből jöttek. Néhányuk nevét a német mozgalomban később vállalt szerepük okán érdemes felidézni: Nikolaus Haßlinger²⁸ és Franz Rothen²⁹ a Bánátból, Hans Schnitzer³⁰ a Bácskából,

²⁷ NIEDERECKER, 1964. 62

²⁸ Nikolaus Haßlinger, (Istvánföldre, Torontál vm., 1899–Dornhan, 1965), orvos. A szegedi, majd temesvári piarista gimnáziumi évek, illetve a katonai szolgálat és a hadifogság után orvosi, valamint állam- és jogtudományi tanulmányokat folytat Budapesten. A „Gothia” hangadó személyisége, egy ideig Bleyer bizalmasa, még családi körébe is bejárással. Orvosi tanulmányait Innsbruckban fejezi be (ekkorra Bleyerrel már elhidegültek egymástól), s hazatelepszik Jugoszláviához került szülőföldjére, ahol orvosi praxisa mellett aktív népiségi munkát végez: a jugoszláviai „Jungdeutsche Bewegung” megalapítója, s 1939-ig országos vezetője, a *Volksdeutsche Zeitung* (később: *Deutsche Presse*) kiadója. 1941-től Berlinben él s folytat orvosi praxist. A II. világháború után Baden-Württembergbe húzódik, s újra aktivizálódik, még Bundestag-választáson is indul.

²⁹ Franz Rothen (Párdány, Torontál vm., 1899–Bonn, 1965), a temesvári piarista gimnázium, ill. a front-szolgálat után 1919-ben Budapesten kezd orvosi tanulmányokat (de nem fejezi be). A „Gothia”, majd a „Suevia” egyesület karakteres személyisége, bár Bleyerrel való kapcsolata idővel megromlik (részint nehezen kontrollált személyi ambíciói miatt, részint mert – állítólag – sikkasztott a hallgatói egyesület kasszájából). 1933 után a hazai német mozgalom radikálisainak egyik vezéralakja, a Német Munkaközösség hétfős vezetőségének tagja, Basch híve, majd riválisa a Népinémet Bajtársak (a Volksbund elődszervezete) sorában. A német mozgalom számos tagjának „önvédelmi” motivációjú radikalizmusával szemben ő világnézeti nemzetiszocialista, a Szálasi mozgalommal való összefogás híve és propagátora, ami miatt Basch-sal végérvényesen szakítanak. Rothen 1936-ban bekapcsolódik a hungarista mozgalomba, 1938-tól a nyilaskeresztes pártban, titkári rangban, ő felel a kül- és kisebbségpolitikai kérdésekért. 1939 februárjában, a nyilaskeresztes párt betiltásakor és vezetőinek internálásakor, Rothennek sikerül a Reichbe menekülnie, ahol a külügy kelet-európai referense lesz, s az SD támogatásával a Volksbund és a nyilasok összebékítésén fáradozik. A II. világháború után a felelősségre vonást elkerülve Bonnban, a kitelepítettekért felelős minisztérium sajtóosztályán tevékenykedik.

³⁰ Johann Schnitzer (Katymár, 1894–Mehringen, 1954), jogász, a hazai német mozgalom gazdasági ügyvitelének kulcsfigurája. 1928-ban az ún. Bleyer’sches Sammelwerkben (*Das Deutschtum in Rumpfungarn*) a hazai németek statisztikai és földrajzi alapinformációit összegző tanulmány szerzője. A népművelődési egyesületben titkári pozícióval bír, majd a Bleyer halála után Basch körül tömörülő radikálisok voltaképp illegálisban működő tömörülésének (Népinémet Bajtársak) tagjaként a Birodalomból érkező titkos anyagi támogatás („guruló márkák”) koordinálását végzi, mégpedig (a felszínen) a német mozgalom radikálisainak öthetente megjelenő – tehát nem engedélyköteles – orgánuma, a *Der Volksbote* kiadására alapított Kultúra Kiadó Kft. munkatársaként, míg végül, már a Volksbund idején, a szervezet Kincstári Hivatalának (Landesschatzamt) vezetője. A *Volk und Heimat* című szintén időszakos lap az ő kiadói felügyelete alatt jelenik meg. – A titkos támogatás kapcsán ld. Mackensen követ 1936. február 15-i jelentését. *A Wilhelmstraße és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944.* Szerk. RÁNKI György et al. Budapest, Kossuth, 1968. 126–130, Schnitzerről 127.

Ägidius Faulstich³¹ Baranyából, Josef Einwachter³² a Vértesből, továbbá Ludwig Leber,³³ Martin Steer³⁴ és a már említett Nederecker a főváros melléki sváb tömbből.

A Bleyerhez kötődő hallgatók állandó megfigyelésnek és hatósági vegzálásnak voltak kitéve: Martin Steer orvostanhallgató hazaárulási peréről a szakirodalom is szót ejt,³⁵ és visszaemlékezésében Nederecker is a német öntudat felvállalásának tudja be

³¹ Ägidius Faulstich (Nyomja, 1899–Weil im Schönbuch, 1951), a Müller-Guttenbrunn 70. születésnapján 1922 októberében köszöntő „Gothia”-delegáció vezetője, később Németbóly község orvosaként a német mozgalom térségbeli motorja. Bleyer halála után a Német Munkaközösség irányítását átvevő Hetek Tanácsa tagja, a népművelődési egyesület választott elnökségi tagja, a Népinémet Bajtársak alapítója, később a Volksbund Közegészségügyi Hivatalának, majd Népegészségügyi Főhivatalának vezetője. Elméleti munkássága részeként a német népiségtudomány Fritz Valjavec által szerkesztett müncheni orgánumának nyitó évfolyamában tanulmányt közöl a dél-dunántúli németek biológiai felsőbbrendűségéről a környező magyar lakossághoz képest. Vö. *Deutsche und Nichtdeutsche in der Schwäbischen Türkei. Studie über die Voraussetzungen und Grundlagen der biologischen Überlegenheit der Deutschen gegenüber den Nichtdeutschen in den Komitaten Baranya, Tolna und Somogy (Ungarn). Südostdeutsche Forschungen*, 1 (1936). 286–295.

³² Josef Einwachter (Vértesacs, 1899–Regensburg, 1955), mérnök. Szakmunkái, köztük 1928-ban Karlsruhe-ban készített doktori értekezése révén még ma is számon tartja a német tudománytörténet. A korban „mérnökként viszonylag ritka” doktori címéről még a német mozgalom sajtója is megemlékezett: *Das Ingenieur-Doktorat erworben. Sonntagsblatt*, 1928. augusztus 5. 5. A „Gothia” egyesület korai időszakának vonatkozásában főként az ő személyes elbeszélésére hagyatkozik a német hallgatói mozgalomba (generációs okból) csak egy jó évtizeddel később bekapcsolódó – témánkban többször is publikáló történész – Anton Tafferer.

³³ Ludwig Leber (Törökbálint, 1903–Stuttgart, 1974), jogász. Bleyer közeli munkatársa, a népművelődési egyesületnek már megalakulásától (1924) kezdve titkára, majd főtitkára egészen annak kényszerű önfeloszlatásáig (1940). A kitelepítés után Stuttgartban előbb egy menekülteket segélyező szervezet (Caritas), majd a kitelepített magyarországi németek baden-württembergi egyesületének (Ungarndeutsche Landsmannschaft) vezetője, lapjuk, az *Unsere Post* alapítója, továbbá majd két évtizeden át a tartományi parlament képviselője a CDU színeiben.

³⁴ Martin Steer (Torbágy, 1896–Sindelfingen, 1987), orvos. Budapesti egyetemi tanulmányait megszakítja az I. világháború, ahol négy évig szolgál. A „Gothia” alapító tagja, népiségi munkáját egy ellene 1920-ban lefolytatott, ám az egész hallgatói egyesület számára elrettentésül szánt hírhedt kirakatperrel próbálják megtörni (ahol azonban a felsorakoztatott mintegy 70 tanúból egy sem vállal rá semmi terhelőt). A per fontos szerepet játszik a „Gothia” felmorzsolódásában. 1923–43 között Bia községi orvosa, 1943–44-ben újra a magyar hadseregben szolgál. 1944 végén családjával Németországba távozik, ahol továbbra is praktizál (20 éven át a Stuttgart–Mariazell zárandoklat kísérőorvosa), és bekapcsolódik az „Ungarndeutsche Landsmannschaft” munkájába, ahol elnökhelyettes lesz.

³⁵ SEEWANN, Gerhard: *A magyarországi németek története. I–II*. Budapest, Argumentum, 2015. II. 303. (326. l. ábr.) (A továbbiakban: SEEWANN, 2015.) – Steert, aki később Bia községi orvosaként a Matuska Szilveszter által elkövetett merénylet helyszínelésén is jelen volt, visszaemlékezésében Nederecker mint barátját, a Budai-hegyvidékről való földijét, s a népiségi munkában legközelebbi harcostársát idézi fel, hozzátéve, „Dr. Steer azért a beszédért lett hazaárulás címen vád alá helyezve, amit én tartottam Zsámbékon.” A szóban forgó „felforgató tevékenység” még 1919-ben történt, amikor a falu temploma mellett tartott nagygyűlésről csak azért nem tudta a kivézenyelt karhatalom elhurcolni a szónokot, mert a zsámbéki asszonyok védelmükbe vették őt, sőt lefegyverezték a csendőröket. Vö. NEDERECKER, 1964. 61–62. – Steer, hat évtized elteltével, maga is papírra vetette emlékeit, pontosan

saját, reményteljesen induló egyetemi karrierjének elakadását.³⁶ Ezek a tényezők is közrejátszottak abban, hogy Bleyer – épp a sváb hallgatók védelmében, nehogy azok további boldogulását akadályozza – már 1921 folyamán az egyesülettel való kapcsolatok lazítása mellett döntött.³⁷ Belátta ugyanis, hogy saját személye és a különben mégoly minimálisra szabott nemzetiségpolitikai programja sajnálatos módon inkább teherként jelent a német kisebbség ügyének elkötelezett fiatal értelmiség kitermelődésének folyamatában. Ugyanakkor a „Gothia” belüli konfliktusok is – különösen a rendkívül tehetséges Rothen és Haßlinger egymás ellen forduló személyi ambíciói³⁸ – az igazi prioritásokat háttérbe szorító, kedvezőtlen irányba mozdították az egyesület belső életét, amihez viszont Bleyer nyilvánvalóan nem kívánt asszisztálni. 1923 végére a „Gothia” lényegében elsorvadt: a néhány évvel később érkező sváb egyetemisták számára (amint erről Anton Tafferner beszámolóiban tanúskodnak) az egyesület létére már csak egy hatalmas, bőrkötésű könyv – „Stammbuch” vagy „Goldenes Buch” volt a neve – emlékeztetett, mely azonban a II. világháborúban elpusztult,³⁹ együtt a benne őrzött díszes és az 1918. november 29-i alapítási dátumra utaló pecséttel. A „Gothia” tagságának jó része csatlakozott ahhoz az új német hallgatói egyesülethez, a „Suevia”-hoz, amelynek létrejöttét épp ezért sokan nem is új alapításként, hanem a kiüresedő elődszervezet felélesztéseként és átnevezéseként tekintik.⁴⁰

---

felidézve a per lefolyását és végkimenetelét. Külön kiemelte, hogy felmentését követően még az ügyész is vállon veregette: „Gratulálok. Az ítélet jogerős. Nem fogom megtámadni.” Csak ez után tudta utolsó egyetemi szemeszterét abszolválni, minthogy a tárgyalás idejére hallgatói jogviszonyát felfüggesztették. STEER, 1981. 12.

³⁶ „E Bleyerrel való nyílt barátságomat igencsak nehezményezték, magyarországi egyetemi karrierem elmaradása is ezzel áll összefüggésben.” NIEDERECKER, 1964. 63. – Kapcsolatuk szorosságát jól példázza, hogy Bleyer még Grazban is fölkereste az ott 1922-ben ortopédiai szakképzésen résztvevő fiatalembert, a későbbiekben pedig odahaza is rendszeres kapcsolatban állott egymással a pécsi sebészeti klinika munkatársa, illetve mentora, akkor a villányi választókerület képviselője. Természetesen rendszeres megfigyelés alatt állottak, amivel a fiatal ember is tisztában volt, hisz ahogyan emlékezik, visszakísérve Bleyert a háza kapujáig, mindig látta az utcán a minden egyes találkozást följegyző titkosrendőrt, akit ő maga is ismert. Bleyernek egyébként komolyabb tervei voltak vele: „Bleyer gyakorta hangoztatta, hogy szívesen látná, ha teljességgel a magyarországi némettség ügyének szentelném magam. S ha egyszer majd már öreg lesz, nyugodt lelkiismerettel bízná rám népét.” Uo. 62–63.

³⁷ SEEWANN, 2015. II. 303–304.

³⁸ A kettejük közötti nyílt rivalizálás egyrészt a hallgatói egyesületen belüli vezető szerep körüli versenyre, másrészt a Bleyerhez fűződő viszony szorosságára vezethető vissza, vagyis hogy melyiküket engedi a „Mester” közelebb magához. Ez az egyesület összefüggéseinek hangulatát is gyakorta megrontotta, így aztán – noha egy ideig úgy tűnt, inkább Haßlinger lesz a befutó – mindketten kegyvesztettek lettek, „Bleyer hallani sem akart többé Rothenről és Haßlingerről.” Vö. STEYER, Stefan: *Treue Bewahrung, tapfere Bewahrung. Erinnerungen. Suevia Pannonica. Archiv der Deutschen aus Ungarn*, 16 (1988). 3–20, 3–4. (A továbbiakban: STEYER, 1988.)

³⁹ TAFFERNER, 1966. 46 és 48. A szerző szerint a „Suevia” teljes archívuma elhamvadt.

⁴⁰ ANNABRING, 1964. 53. – TAFFERNER, 1966. 48.

A lökést az újjászerveződéshez a bánáti Stefan Steyer⁴¹ orvostanhallgató kezdeményezése adta, aki berlini ösztöndíja után visszatérve, az 1923-as tavaszi félévre már a budapesti egyetemen iratkozott be, ahol hamar valamiféle német hallgatói csoportosulás után nézett. Így jutott el a budai Duna-parton, a Vízivárosban található „Három verébhez” címzett vendéglőbe, ahol egy illusztris német asztaltársaság találkozott minden csütörtökön, melynek központi személyisége – Steyer elmondása szerint a maga Hindenburg-szerű arcvonásaival⁴² – épp Bleyer volt. A fiatalember itt előadta tervét egy a „deutschvölkisch” érületű egyetemi hallgatóság összefogását célzó egyesület alapítására, amit Bleyer – részint az előző egyesülettel kapcsolatos tapasztalatai, részint a kedvezőtlen politikai körülmények miatt – némileg bizalmatlanul, mégis láthatóan reményteljesen fogadott. Óvatosan megjegyezte, ha ez sikerülne, az „történelmi tett” volna.⁴³ A lelkes szervezőmunka folytán 1923 őszén megtartotta alapító összejövetelét a Steyer által vezetett új egyesület, mely a „Suevia” nevet részint azért vette föl, hogy ezzel is hangsúlyozza a svábsághoz való kötődését, részint pedig azért, hogy a népvándorlás kori germán törzsekre s így a „ki volt itt hamarabb” kérdésre való látványos és negatív emóciókat keltő utalás mellözése révén elősegítse a hatóságok általi elfogadását és egyesületként való bejegyzését.⁴⁴ Végére is a cél mégiscsak a legális szervezkedés volt, az illegalitás

⁴¹ Stefan Steyer (Nagybecskerek, 1899 – ?), orvos. Az I. világháború két utolsó évében teljesített katonai szolgálata után Berlinben folytat orvosi tanulmányokat, ahonnan 1923-ban települ vissza Budapestre: a tavaszi félévre már itt iratkozik be, s szervezi meg már ez év végén a „Suevia” egyesületet, melynek első vezetője. A német mozgalom azonban nem itthon hasznosítja őt. 1935-től már ismét a Reichben él, s folytat orvosi praxist a berlin-hermsdorfi kórházban, miközben a hazai német mozgalom ifjúradikálisainak (Népinémet Bajtársak) bizalmi embereként, összekötőjeként szolgál az NSDAP Rosenberg-féle külügyi szerve (Außenpolitisches Amt) és az SS felé. A II. világháború idején, immár a „Volksdeutsche Mittelstelle” állományában, jelentős szerepe van abban, hogy Berlin a Volksbund vezetésében egyre inkább a visszacsatolt bácskai és erdélyi területek világnézeti nemzetiszocialista személyiségei felé orientálódik, háttérbe szorítva az egyre inkább „puhánynak” tartott népcsoportvezetőt, Bascht.

⁴² STEYER, 1988. 5.

⁴³ Uo. 8.

⁴⁴ ANNABRING, 1964. 53. – Steyer szerint a névválasztással kapcsolatosan ő maga mondta Bleyernek az egyik „törzsasztal-délután” során (amikor tudatta vele, hogy az 1923-as őszi szemeszter folyamán, szeptember végén vagy október elején, formálisan is megalakul az új egyesület), hogy „nem akarok Gothiát, mert mi sváb fiúk vagyunk, nem gótok [...]” STEYER, 1988. 8. – Szeptemberben Steyer valóban át is nyújtotta Bleyernek a listát az egyesületbe belépő hallgatók nevével és születési helyével. Az alakuló rendezvényre a „Három Verébhez” címzett fogadóban került sor, ahol megjelent a teljes Bleyer-család, s jelenlétükben választották elnökké Steyert, jegyzővé Annabringet. Uo. 11.

bélyege helyett.⁴⁵ A „Suevia Budapestina” mellett hamarosan a szegedi és a pécsi egyetemen is létesültek Suevia-fiókegyesületek.⁴⁶

Az egykori „Gothiából” érkező tagok mellett az újonnan belépők közül fölkelteti figyelmünket a Bánátból áttelepült (s a „Suevia”-beli aktivitása miatt még a tekintélyes Eötvös-Collegiumot is feladó) Franz Basch,⁴⁷ a későbbi népcsoportvezető, a szintén bánáti Konrad Mischung,⁴⁸ a Vértesből származó Georg Goldschmidt⁴⁹ és

⁴⁵ A legális működést biztosító belügyminiszteri engedély végül sosem érkezett meg. Bleyer ugyan számtalanszor szorgalmazta, ám halála után a mozgalom „már nem is helyezett súlyt erre”. TAFFERNER, 1966. 49–50.

⁴⁶ Utóbbival kapcsolatban annak egykori tagjaitól visszaemlékezésekkel is rendelkezünk. PRETTL, August: Erinnerungen an Jakob Bleyer und an die Suevia Turcica, Fünfkirchen. *Archiv der Suevia Pannonica*, 9 (1978–75). 39–84. – HOHMANN, Adam: Erinnerungen an die Fünfkirchner Gruppe der Deutschen Hochschülerschaft in Ungarn (DHU). *Archiv der Suevia Pannonica*, 10 (1981). 13–24.

⁴⁷ Basch, Franz Anton (Zsombolya [bár születési helye Zürich], 1901–Budapest, 1946), bölcsészdoktor, magyar–német szakos tanár, a Volksbund vezetője, a második bécsi döntéssel együtt aláírt népcsoportegyezmény értelmében jogi személyiségként elismert hazai német népcsoport irányítója, „Volksgruppenführer”. 1945 után az egyedülként felelősségre vont (s kivégzett) Volksbund-politikus. Működése alaposan feldolgozott, ld. SEEWANN, Gerhard–SPANNENBERGER Norbert: *Akten des Volksgerichtsprozesses gegen Franz A. Basch, Volksgruppenführer der Deutschen in Ungarn, Budapest 1945/46*. München, R. Oldenbourg, 1999.

⁴⁸ Mischung, Konrad (Nagyzsám, Temes vm., 1904–?, 1942), jogász. Mohácson vitt ügyvédi praxisa mellett a mozgalom legaktívabb helyi agitátorainak egyike, a Volksbund baranyai területi vezetője, majd egy átszervezést követően a Somogy, Tolna, Baranya megyéket magába foglaló Schwäbische Türkei terület részévé vált mohácsi körzet körzetvezetője. Az 1939-es választásokon a (berlini nyomásra) kormánypárti listán induló három volksbundista jelölt egyike, ám míg Heinrich Mühl Bonyhádon és Jakob Brandt Észak-Bácskában nyer, addig ő Mohácson egy nyilas jelölt (Keck Antal elmagyarosodott gyönki ügyvéd) ellenében veszít. Mischung (társai többségéhez hasonlóan) katonai szolgálatot is teljesít, hadiárvának tekintett gyermekeit maga Basch pártfoglalja a későbbiekben.

⁴⁹ Goldschmidt, Georg (Vértestolna, 1903–Bad Kötzting, 1989), jogász. A népművelődési egyesület titkára, majd a szervezeten belüli szakadás után a Népinémet Bajtársakhoz csatlakozik. 1938-tól a Volksbund vezető-helyettese, s egyben sajtófőnöke, a központi orgánumokként működő *Deutscher Volksbote* és *Deutsche Zeitung* szerkesztője, a Waffen-SS-toborzások felügyelője. A II. világháború után az NSZK-ban él, a felelősségre vonást elkerüli, sőt előbb a kitelepítettekkel foglalkozó, majd (1969-ig) a belügyminisztérium osztályvezetője lesz.

Anton Tafferner,⁵⁰ a dél-alföldi Max Albert⁵¹ és Matthias Annabring,⁵² a dél-dunántúli Heinrich Mühl⁵³ és Georg Hornung⁵⁴, vagy épp a főváros környékéről való Franz Riedl⁵⁵ – mind-mind jól ismert név azok számára, akik a hazai német mozgalommal,

⁵⁰ Tafferner, Anton (Vértesboglár, 1910–München, 2007), történész, latin–német filológus. 1935-től a *Neue Heimatblätter*, majd 1939-es átnevezése után a *Deutsche Forschungen in Ungarn* c. német népiségtudományi lap szerkesztője, és 1941-től a Volksbund Jakob Bleyer Gimnáziumának tanára. 1944 őszén a magyar hadsereghez kap behívót, ahonnan 1945 februárjában egy német egységhez helyezik, így esik amerikai hadifogságba. 14 hónap után szabadul, s találkozik a Magyarországról kitelepített családjával. Bajorországban telepszik le, gimnáziumi tanár, emellett rendkívül termékeny történetíró, szakmunkák és úttörő forráskiadványok megjelentetője, szakmai egyesületek, szerkesztőségek tagja, szakmai díjak birtokosa.

⁵¹ Albert, Max (Elek, 1901–?, 1956), okl. mezőgazdász. 1924-től a népművelődési egyesület titkára, majd a Reichből „guruló márkák” időleges elapadása után a Népinémet Bajtársak működéséhez szükséges anyagi források előteremtésére 1936-ban létrehozott Agricola szövetséget vezetője. 1938-tól a Volksbund főtitkára, aki a belügyminisztériumnak elfogadásra benyújtott alapszabályt (Baschsal együtt) jegyezte. 1942 őszétől a Volksbund közvetlenül a népcsoportvezetőnek alárendelt „országos felügyelője”, kinevezése előtt az országos ügyvezető (Landesgeschäftsführer) cím viselője.

⁵² Annabring, Matthias (Kübekháza, 1904–Tübingen, 1961), jogász. A népművelődési egyesület Bleyer által kiválasztott első titkárainak egyike. Bleyer halála után, a mozgalmon belüli szakadást követően a kormányzat iránt lojális Gratz Gusztáv és Pintér László féle irányzattól mind többen pártolnak el, s számos vidéki csoport leválásával (ill. kizárásával) párhuzamosan Annabring maga is kilép a népművelődési egyesületből, ám a radikális szárnyban érdemi szerepet nem visz. 1946-ban nem kitelepítés, hanem kalandos menekülés révén kerül Stuttgartba. Alapító tagja az Ungarndeutsche Landsmannschaftnak (UDL), dolgozik a Szabad Európa Rádiónál, a *Südost-Stimmen* c. folyóirat kiadója, az UDL hetilapjának (*Unsere Post*) főmunkatársa, a német közösség történetéről szóló könyvek szerzője. 1949-ben bejut az első szövetségi parlamentbe (az akkor még württemberg-badeni SPD listájáról).

⁵³ Mühl, Heinrich (Bonyhád, 1901–Mühlhausen bei Heidelberg, 1963), fogorvos. A mozgalom egyik legaktívabb szervezője, a Népinémet Bajtársak tagja, a Volksbund egyik erős embere, 1940-től Tolna megyei területvezetője, 1941-től a Volksbund gazdasági osztályának vezetője, 1939–44 között országgyűlési képviselő. 1945 után néhány évig Ausztriában él és a német menekülteket segélyező szervezetekben tevékenykedik, majd 1948-ban Baden-Württembergbe települ át, orvosként praktizál, emellett a „Bund der Vertriebenen” tartományi elnökhelyettese, valamint 1953-tól egy cikluson át képviselő Baden-Württemberg tartományi parlamentjében.

⁵⁴ Hornung, Georg (Pécsdevecser, 1904–?), jogász, pécsi ügyvéd. A népművelődési egyesület Bleyer halála után (1934 májusában) tartott rendkívüli tisztújító közgyűlésén a kormány által a vezetőségben elhelyezett bizalmi emberek (pl. a később elnökké emelkedő Pintér László kanonok) ellensúlyozására a paritásos alapon szerveződő végrehajtó bizottságban Hornung is helyet kap. 1935 tavaszán másodfokon már ő védi Bascht nemzetgyalázási perében (első fokon még Bleyer veje, Franz Kußbach). 1942-ben a Volksbund Schwäbische Türkei területének helyettes vezetője, a nyilas hatalomátvétel után Basch Vajna Gábor belügyminiszternél tett közbenjárása nyomán megbízott (de nem hivatalosan kinevezett) szolgabíró Pécsváradon. Későbbi sorsa nem ismert.

⁵⁵ Riedl, Franz (Budaörs, 1910–Neuhausen a.d. Fildern, 1984), francia–német szakos filológus. A népművelődési egyesület kulturális titkárainak egyike. Diplomája megszerzése után tanít a budapesti Piarista Gimnáziumban, 1935–40 között a Nyíregyházi Királyi Katolikus Gimnáziumban, 1941-től pedig a Volksbund Jakob Bleyer Gimnáziumában. Önként települ ki Magyarországról, ahol nyugdíjazásáig

és különösen a Volksbund tevékenységével foglalkoznak.⁵⁶ Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkezni, hogy a lelkes fiatalok mellett a „Suevia” munkáját külső támogatók, a közéletben már befutott tekintélyes patrónusok (ahogy ők hívták: „öregurak”) is segítették. Elsősorban maga Bleyer, a budapesti egyetem germanista professzora, egykori miniszter, a hazai német mozgalom első számú autoritása, vagy épp Jekel Péter, a Berinkey-kormány német minisztériumának államtitkára, Gündisch Guido ügyvéd, aki a rivális (Brandsch-féle) német néptanács vezetőjéből mostanra Bleyer szövetségese lett, Landgraf Lőrinc, Bleyer egyik legrégebbi harcostársa, neves Petőfi-fordító és a Magyar Fogorvosok Országos Egyesületének korábbi elnöke, König Antal újságíró, a *Sonntagsblatt* későbbi szerkesztője, Unkelhäusser Károly, 1918. október 31-ig horvát–szlavón–dalmát tárca nélküli miniszter, továbbá a katonák, Loch Péter őrnagy, neves fegyverszakértő és a csepeli lőszergyár igazgatója, valamint Werth Henrik ezredes, a későbbi vezérkari főnök.

A „sueviás” ifjak társaságában, mint egy biztonságos szigeten, Bleyer mindig felszabadultan viselkedhetett, gátlások és a kifelé való megfelelés kényszere nélkül élhette meg néemtségét. Mindez nemcsak abban segítette őt, hogy a korábbi évek felfokozott igénybevétele miatt megroppant egészségi állapota⁵⁷ lassacskán konszolidálódjon, de abban is, hogy a '20-as évek elejének politikai kudarcai után, keserű tapasztalatai birtokában újraértelmezze saját 1917/18-as politikai krédóját, a magyarsággal való együttélés kereteit és a hazai néemtség önvédelmét illető nézeteit.⁵⁸ S minthogy az is hamar világossá vált számára, hogy a nemzetiségpolitikai kirakat-intézkedés gyanánt 1924-ben létrejönni engedett német népművelődési egyesület (Ungarländischer

---

20 éven át egy esslingeni gimnázium tanára. A kitelepítettek baden-württembergi szervezeteinek és orgánumaiknak aktív munkatársa, szépíróként elbeszéléseket és költeményeket publikál, a testvérvárosi kapcsolatok előmozdításának tevékeny részese.

⁵⁶ Egy a Volksbund (1942. évi) szervezeti hierarchiájáról szóló dokumentum a fenti nevek majd mind-egyikének magas funkcióját bizonyítja. Közli VITÁRI Zsolt: *Volksbund és ifjúság. Dokumentumok a magyarországi német ifjúság történetéből, 1925–1944*. Pécs, Kronosz, 2015. 115–162. Tájékoztató a „Volksbund der Deutschen in Ungarn” tagozódásáról összeállított vázlatához.

⁵⁷ Steyer Bleyer lányától, Cecíliától hallotta, hogy az éjszakánként szobájába bezárkózó s virrasztó apja egyebek mellett pszichésen is olyan állapotba került az őt övező gyűlölet miatt, amit a politikai, társadalmi és tudományos élet, az állami hivatalok, de még számos egyházi személyiség részéről is tapasztalt, hogy családja mélyen aggódott egészségi állapota miatt. STEYER, 1988. 5.

⁵⁸ 1923-ban, az egyesület karácsonyi összejevetelén tartott beszédében Bleyer egy tőle igen szokatlan, 3–4 évvel korábban egészen elképzelhetetlen hangnemmél lepte meg a „sueviás” fiatalokat. Egyikük így emlékszik vissza: „Új oldaláról ismertük meg Bleyert. Szokatlanul élesen bírálta a végzetes kisebbségi politikát. Néhányan közülünk, akik korábban bírálták, s hiányolták nála az össznémet gondolatot, most elgondolkodtak [...]” Valamelyikük meg is jegyezte, „az Öreg ma igazán a legérzekenyebb pontomra tapintott, s ez igen imponál nekem.” STEYER, 1988. 13.

Deutscher Volksbildungsverein)⁵⁹ fontosabb tisztségeit jórészt az ő törekvéseit blokkoló, kormányhű mamelukok foglalták el, arra a felismerésre jutott, hogy a német mozgalom leendő vezérkarát épp ezekből a „sueviás” fiatalokból kell majd kinevelnie, ha nem akar továbbra is „magányos harcos” maradni.

Egymásra utalt, kölcsönösen előnyös szimbiózis volt tehát az egyetemisták és a számukra példaképet jelentő mester kapcsolata, mely mindkét félnek, és egyben a hazai német mozgalomnak is új perspektívát nyitott.⁶⁰ Nyilvánvaló volt ugyanakkor, hogy ezt a népe iránt elkötelezett és a feladatait bátran felvállaló szűk értelmiségi réteget egzisztenciálisan lehetőleg függetleníteni kell az államtól mint kenyéradó gazdától. Csakis a saját lábukon megálló orvosok, jogászok, köz- és mezőgazdászok, mérnökök és műszaki szakemberek lehetnek annyira függetlenek és zsarolhatatlanok, hogy tanulmányaik végeztével, visszatérve szűkebb kibocsájtó közegükbe, sváb falvaikba, kezükbe vehessék és irányítsák közösségük életét.⁶¹ Ezért is vetette latba minden befolyását és kapcsolatrendszerét Bleyer, hogy fiataljainak az ideológiai szemléletformálás mellett a legmagasabb szintű szakmai ismereteket is biztosítani tudja – egyebek mellett például kétszemeszteres külföldi ösztöndíjak révén.⁶²

⁵⁹ Magyarországi Német Népművelődési Egyesület (UDV). 1923 júniusában engedélyezett, ám tényleges működését csak 1924 augusztusában (a kormány iránt lojális Gratz Gusztáv elnöklétével és Bleyer ügyvezető alelnökségével) megkezdő, mérsékelt irányvonalú, alapvetően kulturális irányultságú szervezet, mely integráló törekvéseinek megfelelően gyűjtőhelye lett a mérsékelt és magyarbarát, de a radikális és németbarát nemzetiségi erőeknek is. A Bleyer halála után bekövetkező szakadás, majd az eljelentéktelenedő UDV kényszerű önfeloszlatása (1940) a Basch vezetésével tovább radikalizálódó csoport (Volksbund) térnyerését tette egyértelművé. – Az UDV alakuló ülésén, 1924 augusztusában, a „Suevia” is képviseltette magát, a fiatalok nevében Ágidius Faulstich mondott érzelmeiktől fűtött beszédet. Vö. STEYER, 1988. 10.

⁶⁰ A szakirodalom ugyanakkor arra is rámutat, hogy ebben az egymásra találásban az egyetemista ifjak korántsem játszottak alárendelt szerepet. Egyesületeiket fölülről jövő iniciatíva nélkül, maguk alapították, a keretek, a struktúra kialakítása és irányítása pedig mindvégig az ő kezükben maradt, s létrejöttük időben is megelőzte Bleyer népművelődési egyesületének megalakulását, ahová aztán mentoruk – egyebek közt saját mozgásterének bővítése érdekében – átemelte közülük a legtehetségesebbeket. Vö. SPANNENBERGER Norbert: Ungarndeutsche akademische Jugend in der Zwischenkriegszeit. *Suevia Pannonica. Archiv der Deutschen aus Ungarn*, 25 (1997). 41–48, 43.

⁶¹ Erre a tényre, vagyis a független egzisztencia biztosította cselekvési szabadságra, Bleyer gyakorta figyelmeztette fiataljait, ahogyan arra is, hogy ezzel szemben „egy hivatalnok adott esetben bármikor elveszítheti állását”. A korai időkre visszaemlékezve egyikük büszke öntudattal ki is emeli, nem véletlenül alakult úgy, hogy a Bleyer körül az első vonalban küzdő egyetemisták nagyrészt medikusok voltak. STEER, 1981. 12

⁶² A Bleyer ajánlásával német egyetemekre kiküldött hallgatók feladatát képezte – a szakmai munka mellett – az is, hogy jártasságot szerezzenek a „népiségi munka” ekkorra már kidolgozott módszereiben, továbbá az is, hogy rendszeres és a „tényleges állapotokat” tükröző információkkal lássák el a német sajtót, a különböző népiségi egyesületeket és az állami szerveket a magyarországi németiség helyzetével kapcsolatban. Az ösztöndíjakat – a *Sonntagsblatt* c. laptól jövő tanulmányi segélynek feltüntetve – a „Reich”-ben 1923-ban megalakult „Vereinigte Stipendienfürsorge für das

E fiatalok már a tanulmányaikkal párhuzamosan kivették részüket a vidéki német népesség körében végzett titkos agitációs és propagandamunkából⁶³ (ezzel is csiszolva a tevékenységüket éberren figyelő magyar hatóságok kijátszására képes konspirációs készségüket), ám ugyanekkor a nyilvánosság felvállalásával – és a legnagyobb büszkeséggel – vettek részt a társasági élet olyan eseményeiben is, melyek német szokásokat igyekeztek bevezetni és elfogadottá tenni a hazai társadalom széles köreiben. Kirakatszerepük volt például az ún. svábbálok meghonosításában.⁶⁴ 1923-ban a Budai Vigadó épületében rendezték az elsőt – akkor még mint „Délvidéki Búcsú”-t –, amit még Apponyi Albert gróf is megtisztelt jelenlétével.⁶⁵ 1924 farsangján már a hallgatói egyesület rendezte a budapesti svábbált, a rákövetkező évtől kezdve pedig a német népművelődési egyesület.⁶⁶ Ez utóbbi szervezetben, a német mozgalom központi intézményében, a legtehetségesebb egyetemistákat gyorsan pozícióba helyezte Bleyer. Már 1924 nyarán titkári kinevezést kapott Basch, Leber, Annabring, Albert – egytől egyig „sueviások”.⁶⁷ Ugyanebben az évben (az őszi szemeszter elején) Steyertől

---

Auslandsdeuschtum” folyósította azoknak a hazai német ifjaknak, akiket maga Bleyer válogatott ki „népi megbízhatóságuk” alapján. Németországi tanulmányokra jogosító ösztöndíjak is léteztek, továbbá olyanok is (ez utóbbiból évi 30, bár e keretet olykor 50 felé osztották!), melyeket a népinémet fiatalok hazai egyetemeken és főiskolákon használhattak fel. Vö. TILKOVSKY Loránt: Törekvések a magyarországi német mozgalom radikalizálására (1932–1933). *Századok*, 113 (1979). 421–477, 436. (A továbbiakban: TILKOVSKY, 1979.)

⁶³ Ludwig Leber „Suevia”-tagként és a népművelődési egyesület titkáráként autentikusan ábrázolja e munkát. A népművelődési egyesület 1924. augusztus 3-i alakuló közgyűlése után Bleyer a Budapest V. Rudolf tér 5. sz. alatti irodában magához kérte a kormány által delegált egyesületi munkatársakat, s rövid beszéd után hazaküldte őket, szolgálatmentességet engedélyezve nekik. „Amikor tiszta lett a levegő”, mert már csak bizalmi emberei maradtak ott, „[...] kihirdette munkatársainak, akik általában az ország német falvaiból származó egyetemisták voltak, hogy senkit sem akar addig itt látni, amíg vidéken nem végeztek a rájuk bízott helyi szervezetek megalakításával.” Ezt követően „terhes hetek kemény munkája” révén „alakulhatott meg 1925 őszére hozzávetőlegesen 80 helyi csoport és indulhatott meg sikeresen az ország legtöbb részében a német népi szervező munka.” Idézi GINDER, Paul: Jakob Bleyer útja a magyar patriotizmustól a német népközösséig. In: *Jakob Bleyer. Ein Leben für das Ungarndeuschtum / Egy életmű a magyarországi németekért* [kétnyelvű]. Szerk. HAMBUCH Vendel. Budapest, St. Gerhards-Werk, 1994. 157–170, 169.

⁶⁴ Ebben állítólag Steuer Györgynek volt kezdeményező szerepe, Bleyer egykori minisztériumi államtitkárának, majd később belső ellenfelének, akit, mint a magyarosító politikát kiszolgáló „diszsvábot”, idővel egyöntetű utálat övezett a német mozgalmon belül.

⁶⁵ TAFFERNER, 1966. 44.

⁶⁶ Uo. 48. – „Svábbál” elnevezéssel 1924 óta illetik a rendezvényt, így valójában ezt tekintik az „elsőnek”, ahogyan az ötödik ilyen rendezvényről – annak lefolyásáról, a kedves szokásokról, köztük a Rothen által levezényelt csokor-árverésről – szóló tudósításból mindezt megtudhatjuk. Vö. A magyarországi német népviseletek versenye a budai svábbálon. *Magyarság*, 1928. február 14. 4.

⁶⁷ ANNABRING, Matthias: *Volksgeschichte der Deutschen in Ungarn*. Stuttgart, Südost-Stimmen, 1954. 84.

Rothen vette át a hallgatói egyesület vezetését,⁶⁸ aki – ahogy tette azt már a „Gothiában” is – megint a „kakas szerepkörére” törekedett, és ezúttal Goldschmidtet tette ellenségévé (a későbbi Volksbund második emberét, a helyettes-népcsoportvezetőt).⁶⁹

A 20-as évek második fele voltaképp már az az időszak volt, amikor fiataljai (különösen a németországi ösztöndíjakról hazatért egyetemisták) mind erősebb nyomás alá helyezték a belsőleg is egyre inkább vívódó Bleyert annak érdekében, hogy az öntudatos német körök szemében immár anakronisztikusnak ható „kettős identitását” és „németmagyar lelkületét” végleg feladva, a magyarsággal és a szentistváni gondolattal leszámolva végre kötelezze el magát a harcos népiségvédelem, s ezzel együtt a hazai németiség disszimilációs törekvései mellett. Bleyer végül meghozta e nehéz döntést, amit bizonyítani látszik, hogy a népművelődési egyesületen belül 1931-ben maga hívta életre a radikális „sueviásokra” támaszkodó Német Munkaközösséget, illetve hogy 1933 májusában, nem sokkal halála előtt elmondta hírhedt parlamenti beszédét.⁷⁰ Azt, amelyben leszámolt egész korábbi életművével, s amely világossá tette, hogy a hiába remélt toleráns magyar nemzetiségpolitika helyett immár csakis Berlin politikai

⁶⁸ Rothen nem volt a „Suevia” alapítótagja, belépésére csak az 1924. évi svábjált megelőzően került sor. Az történt ugyanis, hogy a fiatalok javasolták, a bálon Bleyer lányának, Ceciliának kell kapnia a rozmarincskrot. Szó volt róla, hogy a hallgatói egyesület vezetőjét, Steyert, mint előtáncost jelölik ennek átadására. Ő azonban kihátrált: fellépését, kiállását tekintve nem tartotta alkalmasnak magát erre. Ekkor jutott eszükbe a „Gothia”-beli bukása után partvonalon kívülre került Rothen, aki igazi világfi volt, ráadásul a társak emlékezése szerint egy kimondott „szépfíú” (Schönling). Mint Steyer visszaemlékszik, ő személyesen kereste meg fölkeríteni, csatlakozzon hozzájuk. Rothen nem sokat kérte magát, szívesen vállalta az előtáncos szerepét, s azt, hogy csilloghat. „Egy feltétele volt: az Öreg – azaz Bleyer –, aki gyűlölte őt, beleegyezését kell adja.” Ezzel kapcsolatban azonban elutasításba ütköztek a Bleyer-családnál, amit hosszas huzavona után csak az tört meg, hogy „Cilly” megadta a hozzájárulást. A bált megelőzően így Rothen látogatást tehetett az egyesület összejövetelén, s kérhette felvételét, amit aztán a tőle elvárt magabiztos szerepléssel szolgált meg a rendezvényen. Vö. STEYER, 1988. 14.

⁶⁹ A konfliktus alapja megint csak Rothen „személyzeti politikája” volt, a társak egymás elleni kiájtásza, továbbá az, hogy új pozíciója révén ismét csak Bleyer közelébe igyekezett nyomakodni. Klikkesedés vette kezdetét, melyben ellenfelei Goldschmidt körül tömörültek, akit azonban Rothen ügyes manipulációk révén marginalizált. A sértett Goldschmidt még Bleyer ellen is támogatást intézett, s egy konkurens német keresztényszociális profilú periodikát (*Pfarrbote*) indított. Emiatt végképp elhatárolódtak tőle, így kilépésre kényszerült, Bleyer „a nevét sem akarta többé hallani.” A felháborodásban az egyesületi társak is osztoztak, jóllehet a fölöttébb éleslátó Basch Rothen mentalitását is veszélyesnek minősítette, s egyre nagyobb távolságot tartott tőle (ami a mozgalom későbbi fejlődése során mindvégig tetten is érhető). STEYER, 1988. 19. – A konfliktus egyéb okaihoz, melyek a tanulmányi ösztöndíjak szétosztásával, illetve a keretösszeg 10%-ának Rothen által „egyéb célokra” történő lecsippentésével függenek össze (amit Goldschmidt szívárogtatott ki, miután 16 érintett hallgatóval „panaszíratot” szígnáltatott), ld. TILKOVSKY, 1979. 436–437.

⁷⁰ *Képviselelőházi Napló 1931–36*, XV. kötet (1933. május 2.–május 17.), 176. ülés. 210–215.

nyomása nyújthat védelmet az asszimilációnak kitett hazai németiség számára.⁷¹ A közvélemény felhördülésének látványos jele volt a magyar egyetemi hallgatók heteken át tartó tüntetéssorozata, Bleyer oktatói munkájának ellehetetlenítése, és a Mikszáth Kálmán téri lakását a távollétében ért ostromszerű támadás, amelytől feleségét és családját csak a védelmükben felsorakozó „sueviás” diákok bátor helytállása tudta megmenteni. Ez azonban már egy másik történet, amelynek tárgyalására projektünk egy újabb állomásán kerül sor.

⁷¹ A beszéd kontextusához ld. PRITZ Pál–MARCHUT Réka: Kisebbségpolitikák – nemzetközi erőterben. Bleyer Jakab/Jakob Bleyer példáján. *Regio*, 25/1 (2017). 5–40.